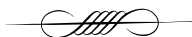

S Z E M T A N Ú

MUSTÓ PÉTER SJ

Levéltöredékek Dél-Amerikából

„A társadalmi igazságosság keresésének útján”

A felszabadítás teológiája a katolikus egyházban ma vitatott kérdés, de 1968-ban a latin-amerikai püspöki kar Medellinben tartott konferenciáján magáénak vallotta. Az elnevezés maga Gustavo Gutiérrez perui teológiai tanártól származik. Gyorsan vált mozgalommá. A felszabadítás teológiája olyan istentudományt jelent, olyan Istenről beszél, aki a népet a rabszolgaságból megszabadítja, kivезeti Egyiptomból. Nem csak lelki, hanem mindenfajta társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális értelemben is. Harminc-egyven évvel ezelőtt nagyon sokan kötelezték el magukat ennek a teológiai áramlatnak a hatására, hogy életüket elnyomott embertársaik felszabadítására szenteljék. A társadalmi igazságosságot keresték. Mustó Péter jezsuita szerzetes 1977–1979 között Németországból kiindulva bejárta Latin-Amerikát azzal a céllal, hogy a felszabadítás teológiájának szellemében létrejött projekteket és kisközösségeket felkeresse és megismerje. Az alábbi cikk Dél-Amerikából írt levélrészletekben, az ott létező közösségeknek a szándékát, eljárási módját és küzdelmeit világítja meg.

Ecuador/Portoviejo, 1978. január 13.

... Dél-Amerikából írok. Európai tapasztalataim után egy más kultúrát akarok megismerni. Valami újat. Abban reménykedem, hogy a távolságból gyökereimet, saját problémáinkat is jobban megérthetem. Mintha a mi világunkban valami nem lenne rendben, politikai, társadalmi, vallási életünkben. Dél-Amerika számomra a felszabadítás teológiájának kontinense. Olyan illúzióm keletkezett, hogy ott, a föld déli féltekéjén a kereszténység talán hitelesebben valósul meg, mint nálunk. Lehet, hogy illúziót kergetek.

Egy évre tervezett szociális érdeklődésű utazásom közvetlen célja, hogy meglátogassam dán jezsuita barátomat Peruban. Igazi szándékom azonban, hogy megismerjek projekteket és embereket, akik emberbaráti szeretetből, keresztény hitükből elkötelezték magukat társadalmuk károsultjai mellett.

Szeretném látni, hogy a gyakorlatban hogyan válik valósággá a felszabadítás teológiájának, annak az istentudománynak a lelkisége, amely az elnyomottak javát keresi, és hogyan működik egy közösség ebben a szellemenben.

Az Egyesült Államokból indultam, és Közép-Amerikán keresztül Kolumbiába mentem, ahol három hónapig tartózkodtam. Most nem számolok be tapasztalataimról, amelyeket Bogotában, az elhanyagolt gyerekek városában szereztem. Arról máskor írok. Bogotából délre vettem utamat Peru irányába. Mint mindig, most is a legolcsóbb buszra szálltam fel, nem a nemzetközi járatra, ami sokkal drágább. Így utazok, ha csak lehet. Nem volt sok pénzem, már ezért is takarékoskodtam. Ugyanakkor megismerhettem az egyszerű utasokat, akiknek az életkörülményei érdekelték. Az ő társaságukban

Mustó Péter

Remény és kétség között Bogota utcáin

DERECSKÉN SZÜLETETT 1935-BEN. KILENC ÉVES KORA ÓTA KÜLFÖLDÖN ÉLT. FRANCIAORSZÁGBAN FILOZÓFIÁT, NÉMETORSZÁGBAN KATOLIKUS TEOLÓGIÁT TANULT JEZSUITA SZERZETESKÉNT. 1963-BAN FRANKFURTBAN PAPPÁ SZENTELTÉK. 12 ÉVIG IFJÚSÁGI LEKÉSZKÉNT MŰKÖDÖTT MÜNCHENBEN. A 60-AS ÉVEKBEN A II. Vatikáni Zsinat szellemében a más vallásúak, másként gondolkodók és a jóléti társadalom sérültjei felé fordult. Hónapokig mosogatott egy berlini vendéglőben.

1977-1979 KÖZÖTT NÉMETORSZÁGBÓL KIINDULVA BEJÁRTA LATIN-AMERIKÁT, MEXIKÓT, KOLUMBIÁT, ECUADORT, PERUT, BOLÍVIÁT AZZAL A CÉLLAL, HOGY A FELSZABADÍTÁS TEOLÓGIÁJÁNAK SZELLEMÉBEN LÉTREJÖTT PROJEKTEKET ÉS KISKÖZÖSSÉGEKET FELKERESSE ÉS MEGISMERJE. AZ ALÁBBI CIKK DÉL-AMERIKÁBÓL ÍRT LEVÉLRÉSZLETEKBEN A KÖZÖSSÉGEKNEK A SZÁNDÉKÁT, ELJÁRÁSI MÓDJÁT, KÜZDELMÉT VILÁGÍTTA MEG.

1979-BEN VISSZATÉRT DÉL-AMERIKÁBA. 1991-IG, KOLUMBIA FŐVÁROSÁBAN, BOGOTÁBAN ELŐBB UTCAGYEREK KÖZÖTT ÉLT. MAJD OLYAN VÁROSNEGYEDBEN LAKOTT, AHONNAN AZ UTCAGYEREK IS SZÁRMAZTAK. IDE BÖRTÖN-VESELT VOLT GERILLÁK HÍVTÁK, AKIKKEL EGYÜTT AZ ERŐSZAK ÉS NYOMOR HELYÉN A VESZÉLYEZTETETT CSALÁDOK MEGERŐSÍTÉSE CÉLJÁBÓL SZOCIÁLIS INTÉZMÉNYEKET HOZTAK LÉTRE. MA MAGYARORSZÁGON IMÁDKOZNI TANÍT.

„REMÉNY ÉS KÉTSÉG KÖZÖTT BOGOTÁ UTCÁIN” CÍMŰ KÖNYVE A BOGOTÁI UTCAGYEREKEKRŐL MEGJELENT A LONGINUS KIADÓNÁL.

kolumbiai népi zene ringatott álomba, vagy elmélázva ültem a buszban huszonnégy órán keresztül. Csak kétszer szálltunk át. Kolumbia utolsó falujához érve leszálltunk a buszról, mindenki fogta a batyuját, én a hátizsákomat, és gyalog mentünk Ecuador határáig. Ott útvelembe pecsételték a szokásos kilencvennapos turista vízumot. Csoportunkra már várt az ecuadori olcsó, lassú járatú busz.

...Ecuadorban, Portoviejóban egy magyar rendtársamat kerestem fel, aki iskolában tanít. Szívesen fogadott, és magával vitt, hogy megismerjem a környéket. Együtt ülünk a megtelt buszon, amelynek teteje van, de oldala nincs. Az oldalán és a tetején is barna, fekete szemű ecuadoriak. Mialett egyik bambuszkunyhó faluból a másik bambuszkunyhó faluig a zötyögős úton előre haladunk, barátom lelkesen magyarázza Ecuador Manabí tartományának minden nevezetességét és sajátosságát. Már több mint húsz éve él Ecuadorban, és szereti ezt a népet. Szereti a vidék csendes, szelíd embereit, a lankásan dombos, kiszikkadt tájat, a cölöpökön, falábakon álló kunyhókat és városát, Portoviejot, amely szintén csak bambuszkunyhókból áll. Barátom konzervatív csontja velejéig, és személyesen csupa szeretet. A legnagyobb örömet az okozza neki, ha mindent megmutat, a német katolikusok adományainak gyümölcsét is.

Portoviejo püspöki székhely. Ecuador a müncheni egyházmegye testvér-országa. A német jelenlét itt letagadhatatlan, mert Quito és Ecuador München érsekének, *Döpfner* bíborosnak szemefénye. A portoviejoi egyházmegyében majdnem minden bambuszkunyhóból álló faluban épült a legszebb, stílusos, nagyon modern német beton-templom. Mintha valahogyan ide tévedt volna egy jómódú, gondos, német kisvárosból. Elgondolkoztatott ez a teljesen Németországba való Isten háza a Csendes-óceán partján. Kirí a környezetéből. Német adományokból, német mérnökök építették.

Miért nem emeltek Ecuadorban az itteni éghajlatnak, környezetnek, építőanyagoknak, helyi stílusnak, a népi lelkületnek megfelelő méltó katedrális? Mintha a gyarmatosítás új formájának lennének a szemtanúja. A felszabadítás teológiája nem éppen ettől az idegen vallásos kultúrától szeretné megszabadítani a dél-amerikai keresztényeket?

Csak a város legszegényebb negyedében láttam a környezethez illő, fából és bambusz-ból épített, düledező templomot. Amikor erre az ellentétre felhívtam rendtársam figyelmét, védelmébe vette ezt az egyházpolitikát. A templomok a német katolikusok ajándékai, jelentette ki.

Peru/Lima, 1978. február 22.

... Már régen nem írtam neked egy sort sem. Azóta már több hete Peruban vagyok. Dán jezsuita barátommal találkoztam, aki a hegyvidéki kecsua indiánok között él, és még sok más érdekes projektet is megismertem. Vele együtt jöttem Limába, néhány estét végigbeszélgettünk. Ő a perui jezsuiták egyik jelentős művelődési házának a felelőse. Több központot létesítettek az indián lakosság szakirányú képzésére a felszabadítás teológiája szellemében. Hamar el kellett válnunk, mert Európába indult, hogy pénzt gyűjtsön a munkájukhoz. Limában maradtam. Részt veszek az egyetem nyári kurzusán, amely a szegények helyzetével foglalkozik.

...Most egy olyan témáról szeretnék beszélni, ami utazásomnak talán legfontosabb célja: a felszabadítás teológiája. Ez egy mozgalom, hitből fakadó vallásos gyakorlat. Vanak, akik mindenképpen meg akarnak különböztetni jó és rossz felszabadítás teológiát, egymással szembe állítják. Ezek szerintem csak kívülről, megfigyelőként nézik a latin-amerikai keresztények küzdelmét, szenvedélyes elkötelezettségét, mint egy futballmeccs semleges közönsége. A csapat játékosai pedig mindent megtesznek, hogy az ő csapatuk

győzzön. A szegények a főszereplői Jézus megváltó tanításának. Az evangélium az árvák, özvegyek, bűnösök, megbélyegzettek elsőbbségét hangsúlyozza. Van mondanivalójuk arról, hogy mikor beszélhetünk megváltásról. Ha rájuk figyelsz, megváltozik az Istenről alkotott képed. Latin-Amerikában a szegények betörték a teológiába.

Peru/Lima, 1978. február 25.

...Szombat délután. Nyugalom a noviciátusban. Holnap vasárnap, hétfőn és kedden országos sztrájk. Tehát ezt a levelet szerda előtt nem tudom elküldeni. Tegnap szentelték pappá *Juan-Luis Moyano*t, argentin jezsuitát, akit a katonai diktatúra alatt szociális elkötelezettsége miatt bántalmaztak, és hazájából száműzték. Ezért Németországban, Frankfurtban végezte teológiai tanulmányait, majd Peruba került, hogy közelebb lehessen hazájához. Ma este lesz az első szentmiséje. Addig szeretném az időt levélírással használni.

...Peruban tegnap és ma kétnapos általános sztrájkot hirdettek. Sajnos, ezt Limában a megfélemlítések miatt kevesen követik. Vidéken és a kisebb városokban viszont, ahol a katonai jelenlét gyengébb, az emberek bátrabbak. Limában az utolsó sztrájk alkalmával hatezer munkást bocsátottak el, sokat elfogtak, vagy az országból kiutasítottak. A sajtó a hatalmon levők érdekeit képviseli, a sztrájkterő munkások érettségét dicséri. Közben az emberek életkörülményei számunkra teljesen elképzelhetetlenek. Az egyik fő oka a sztrájkoknak, hogy az emberek egyszerűen nem tudnak megélni. Gondold el, egy ismerősöm, festő, nyolc kisgyermek apja naponta 300 *sol*t keres. 16 *sol*-ra van szüksége, hogy elutazzon a munkahelyére, 40-60 *sol* egy kilogramm gyümölcs ára, 25 *sol* egy liter tej, egy kilogramm krumpli 10 *sol*. Még jó, hogy a gyerekeknek nincs szüksége ruhaneműre, mert itt nincs igazán hideg.

Éhségstrájkot kezdett már több mint száz munkás. Így követelik a sztrájk miatt elbocsátott hatezer társuk újbóli alkalmazását. Az éhségstrájkolókat a rendőrség letartóztatta azzal az ürüggyel, hogy az „életüket veszélyeztetik”. Még a bíboros is ellenük fordult, megtiltotta, hogy a templomokban tartózkodhassanak. Ennek ellenére sok pap a szentmisékben az éhségstrájkolók támogatására buzdított.

...A limai egyetem teológiai fakultása évente a nyári szünetben kurzust rendez. Mivel mi éppen a nyári szünetben vagyunk, karácsonytól húsvétig, a kurzus most februárban kezdődik.

Ez a nyári egyetem tudományos igényén kívül szociális esemény is azok számára, akik keresztény hitüktől motiváltak a latin-amerikai egyszerű nép ügyének kötelezték el magukat mind Peruban, mind a környező országokban. Idén körülbelül ezren vettek részt a kurzuson, szociális munkások, tanárok, szerzetesnők és szerzetesek, papok, diákok és nem utolsó sorban keresztény bázisközösségek tagjai. Ez a nagyszámú érdeklődés is igazolja, hogy a felszabadítás teológiájának a támadások ellenére is nagy vonzereje van.

A téma idén: Teológia a szegények perspektívájából. Most nem ismétlem meg neked teljes egészében, amit ezen a héten előadtak. Hadd idézzek jegyzetelésemből.

– Az evangéliumot, örömhírt a szegényeknek hirdették. Tehát nem a gazdagoknak! Az evangéliumot nem lehet más szemszögből megérteni, legalábbis nem úgy, ahogyan Jézus prédikálta.

– Ha az evangélium nekik szól, akkor elsősorban ők tudják felfogni, és értelmezni. A gazdag sokkal nehezebben, talán nem is igazán értheti meg, vagy félreértheti.

– Keresztény teológiát művelni következetesen csak a szegények perspektívájából lehetséges, különben az csak intellektuális játékká válhat. Az a teológus, aki nem azo-

nosul teljesen a szegényekkel, nem igazán keresztény. Azonosulni pedig annyit jelent, mint a szegények életkörülményeibe helyezkedni.

– Társadalmi analízis: Kik a szegények? Lehet-e meghatározni a szegényeket a gazdagok nélkül? A szegények valamilyen véletlen okból szegények, függetlenül a gazdagoktól? Vagy lehetséges az, hogy a gazdag azért válik gazdaggá, mert a másik szegény lett? Ki vagyonosodik meg a mi időnkben? Melyik az a mechanizmus, az a gazdasági és politikai rendszer, amelyben az egyik ember könnyen meggazdagodik, a másik pedig nyomorba süllyed?

– Hol tartunk mi, egyháziak ebben a kérdésben? Elemezzük-e alaposan a mi társadalmunkat?

– Az evangélium nem ad erre közvetlen választ. Konkrét, valós feleletet kérdéseinkre minden kornak újra meg kell keresnie. Az evangélium a választ a bűnnel hozza kapcsolatba. Hogyan nevezzük konkrétan a mi társadalmunk bűneit?

– A fenti problémákra korunk tudományainak válaszait is kell keresni.

– Az egyház szociális tanítása a harmadik útról beszél. De ez nem reális, mert nem kell választanunk kapitalizmus vagy kommunizmus között. Mi kapitalizmusban élünk. A kérdés az, hogy helyeseljük-e gazdasági és társadalmi rendszerét, politikáját.

– A multinacionális vállalatok előzönlöttek Argentínát, és diadalmaskodnak. A múlt évben kétezer kis vállalkozó ment tönkre. Ugyanebben az országban az elmúlt években húsz-harmincezer embert öltek meg a nemzeti biztonságra hivatkozva. Mit szól ehhez az egyház? Ellene vagy mellette foglal-e állást? Semlegesség ebben a kérdésben nem létezik. 1968-ban a Medellinben összegyűlt latin-amerikai püspökök a mi gazdasági és társadalmi rendszerünket „intézményesített erőszaknak” nevezték, és kategorikusan elítélték.

– Ha az egyház a szegények mellett foglal állást, akkor politikálással vádolják. De ha a gazdagok jogait védi, akkor azt természetnek veszik.

– Latin-Amerikában szegények azok, akiket politikailag és gazdaságilag kizsákmányolnak, elnyomnak. Az ellenük elkövetett bűnök konkrétak. Számukra örömhír, evangélium az, hogyha az igazságtalanságtól megszabadulhatnak.

Lassan már talán untatlak is fejtegetéssel.

Peru/Lima, 1978. február 26.

Közben vasárnap lett.

Tejet, sárgarépát, banánt vásároltam. Három hete naponta magam készíték kefir. Minden második nap jógázni járok egy vegetáriánus közösségbe. *Juan Moyano* első szentmiséjéről hazafelé tartva találtam egy mozit, ahol egy filmet játszottak a parasztok elnyomásáról Indiában. Nagyon tetszett.

Mégis vissza a nyári teológiai kurzushoz. További kérdések, amelyek engem foglalkoztatnak.

– Melyek azok a gazdasági struktúrák, amelyek szegényeket szülnek? Még jobban tájékozódnom kell az elszegényedési folyamat mechanizmusairól.

– Mit jelent Latin-Amerikában a „nép”? Nálunk, Európában is van ilyen? Itt ugyanis a népnek egyéni jelleme van, és az emberek megjelenésében már látod, ki tartozik a néphez, és ki nem.

– Az Evangélium követése politikai válaszokhoz vezet.

– A szegények, mint Krisztus szentsége. A szegények kiváltságosak, mert általuk juthatunk Krisztushoz és Istenhez. Ez az igazság nekem új értelmet ad Bogotában a szegényekkel való találkozásaimnak. Itt nem tudom hosszan fejtegetni, de Bogotában találok Istennel.

– Milyen népi mozgalmak és felszaba-

dulási kísérletek léteznek? Nem kell új intézményeket létesítenünk! Csatlakozzunk a már meglévőkhöz, de vigyük be oda Krisztus szellemét, ha az evangéliumot ma élni és hirdetni akarjuk!

– Mit jelent Isten különleges szeretete a szegények iránt?

– Ha Isten a szegényeket különlegesen szereti, akkor mi változik a hitemben, hogyan hirdessem? Nem csak beszélnem kell a hitről, hanem együtt kell élnem a szegényekkel, közéjük kell tartoznom.

– Melyik szerzetesközösség fordul a mi időnk sajátos szegényeihez? Kistestvérek? Munkáspapok? Munkáspap az, aki kétkezi munkát vállal azzal a szándékkal, hogy jelen legyen a munkások világában.

– Ezt az életformát, amikor egy szerzetesközösség egy szegény városnegyedben él, *insertion*nak nevezzük. Vagyis felvállalják a szegények életkörülményeit, küzdelmeit. Milyen tapasztalatból táplálkozik ez a lelkiesség? A munkások bérharcaiból? Találkozásból a megalázottakkal?

Talán kissé elvontnak tűnik, amit itt írok, mégis ezek a kérdések foglalkoztatnak azon az úton, amelyen járok, amely mint vörös fonal létem értelméhez vezet együtt sok más hasonló gondolkodású emberrel, akit ugyanaz a nyugtalanság hajt, ösztönöz.

Peru/Lima, 1978. február 27.

...A teológiai kurzuson az előadások számomra kevésbé voltak lényegesek, hanem sokkal inkább a résztvevők, akiket itt megismerhettem.

Megismerkedtem egy tanítónővel, *Luchával*, aki nagyon sokban befolyásolta gondolkodásomat. Általa értettem meg, hogy mit jelenthet a nép és a nép iránti szeretet. Nálunk a „nép” kifejezés rossz hírűvé vált a nemzeti szocializmus és a szovjet kommunizmus szóhasználat miatt, de a latin-amerikai teológiában döntő jelentősé-

gű. Ez a szó egy reménytelenségre és jelentéktelenségre ítélt, elnémitott embercsoport vágyakozásával, szeretetével, reménységével van telítve. Ha *Lucha* kimondja a szót, „népem”, megcsendül benne egy asszony szeretete, vágya, reménysége, amellyel egész életét népének szenteli.

Ez az elspanyolosodott indián asszony egyszerű, keresztény családból származik. Egész fiatalon a *campesinokhoz* – indián parasztokhoz – helyezték Peru hegyeibe, egy egészen kicsiny faluba. Ez tíz óra távolságra volt lóháton a legközelebbi autóúttól. Ott ismerkedett meg a *campesinók* életével, szenvedéseivel, örömeivel. Általuk erősödött benne a szeretet. Részt vett az életükben, megosztotta fájdalmaikat, miután szóvivőik közül sokat megöltek. Láta, hogyan zsákmányolják ki, hogyan vetik meg őket a jobb módúak. Ez a gerillák idejében volt a hatvanas évek közepén. Fiatal forradalmár egyetemisták jöttek a faluba. Megtanították a *campesinókat*, hogy ne fogadjanak el mindent szó nélkül, mert ők is emberek, ne alázkodjanak meg, ne nyugodjanak bele passzívan alárendelt sorsukba, hanem ébredjenek öntudatra.

Lucha kilenc évig élt a *campesinók* között a szegény indián földművesekkel. Észrevetted, hogy a forradalmárok jót akartak nekik. Együtt dolgozott velük. A fiatalok megtapasztalták az indiánok nyomorát, tudatlanságát. Olvasták Marxot, és az ő elemzéseit követve értették meg a nyomor okait, a ki-zsákmányolást. Ezért marxistának nevezték magukat. Később mind eltűntek, börtönbe kerültek, és megölték őket. Nem rövid életű eredményt értek el, hanem komoly, igazi fejlődés történt. Ez alatt az idő alatt a falu népe és közössége teljesen megváltozott. Közöttük *Lucha is campesino* lett, velük együtt küzdött népe életfontosságú szükségleteiért: betegellátási központért, utakért, jobb iskolákért, és mindent megtett, hogy falujában erősödjön a közösségi szellem, szolidaritás. „A mártírok vére csodásan hat”, - hangoztatta.

És népe valóban növekedett, öntudatosabb lett, egyedül is meg tudta védeni magát, életét saját kezébe vette. Megtanultak öszszefogni, jogaikat érvényesíteni, érdekeiket keresztülvinni. Felnőttek. Már saját lábukra tudtak állni. *Lucha* csak ez után kérte az áthelyezését.

Ezen a tanítónőn keresztül megsejtetem, mit jelent az a bibliai kifejezés "Isten szenvedő népe", és hogy a felszabadítók, mint Mózes, Jézus, *Che Guevara* tulajdonképpen mit akartak, és mit cselekedtek. A prófétákat keresztre feszítették, de a mártírok véréből élet sarjad.

Lucha bemutatása kicsit hosszú lett. Sokat tanultam tőle, megértettem, mi az elnyomás és kizsákmányolás, mit jelent a szeretet a néphez, és megtapasztaltam, hogy egy ilyen, a népéhez hű, szeretettől lelkes szabadságharcos ugyanolyan felforgató elem, mint Jézus. *Lucha* a felszabadítás teológiájának igazi képviselője.

Peru/Lima, 1978. február 28.

...Utolsó levelemben dél-amerikai szerzetesi kisközösségekről kérdezel, amelyek tudatosan keresik és vállalják, hogy a szegények között éljenek. Szívesen beszámolok azokról a benyomásokról, amelyeket eddigi találkozásaim alkalmából szereztem.

Kolumbiában, Bogotában, a szegény városnegyedekben több jezsuita kisközösséget ismerek. Ezek közül egyikben a rendtársak szakképzett, tudományosan felkészült emberek. A nyomor okait kutatják. Szociális intézetükben, tanfolyamokat szerveznek azoknak, akik hátrányos helyzetűekkel foglalkoznak, közösséget építenek, publikálnak, és a kormány számára is elfogadható javaslatokat tesznek. Ugyanakkor a szegények között élnek, és amennyire idejük engedi, lakóhelyükön lekipasztorkodnak.

A másik példát Peru fővárosából, Limából hozom. *El Augustino* városnegyedben, a

legelhagyatottabb városrészek egyikében egy jezsuita kisközösség látja el a plébániai szolgálatot. De a plébánia épületéből kiköltöztek. Hasonló lakáskörülmények között élnek, mint szegény szomszédjaik. Három szobában nyolcan. Két teológiai tanár a Katolikus Egyetemről, négy fiatal rendtárs, filozófiai hallgató, és még ketten, akik kizárólag lekipasztori munkát végeznek. De amennyire idejük engedi, a többiek is kiveszik ebből a részüket. A tanárok leadják fizetésüket. Ebből él az egész közösség. A még kiképzésben levők kimondottan jól érzik magukat, és az emberek közötti munka nem akadályozza őket tanulmányaikban. Osztóznak a városnegyed gondjaiban. Küzdenek kedvező lakáskörülményekért, szakképzésért, jobb betegellátásért és munkahelyek létesítéséért. A munkanélküliség ötven százalékos ezen a környéken. Társadalombiztosítása pedig csak nagyon kevés embernek van. Közöttük kell élned, mert csak akkor veheted észre, mi fáj nekik. Ezeknek a szerzetesi kisközösségeknek az igyekezete a szegények között csak csepp a tengerben.

Peru/Lima, 1978. március 1.

...Peruban a buszok színei jelzik a menetirányt. Lima *Huascar* nevű városnegyedébe a fehér-zöld vonalas busz visz, ahol megint egy kisközösséget kerestem. A végállomáson előttem egy asszony száll le négy kicsi gyermekkel, a legkisebb indián módra egy tarka kendővel a hátára kötve. Az aszfaltos út mögöttünk már megszűnt. Kinn homok, sehol egy zöld folt. Csak a Limára jellemző, földszintes, lapos tetejű, vakolatlan téglaházak vagy bambuszfalak. Mögöttük az ablak nélküli, sötét kunyhók körül a homokban számtalan mezítlásos gyerek játszik, asszonyok üldögélnek rozoga székeken, pletykálnak. Minden ház előtt egy bádoghordó az ivóvíznek, amit tartályokban szállítanak ide a városból.

Bizonytalanságomat elrejtve céltudatosan megyek egy kunyhó felé. Néhány fiatal gúnyolódik velem: „Ez a *gringo*, úgy látszik, eltévedt.” *Gringo* az észak-amerikaiak csúfneve. Továbbmegyek, és megállok a *monjitas*, vagyis a nővéreké ajtaja előtt. A sötét bőrű lakosság a hegyekből milliószámra áramlik Lima külvárosaiba. Számukra minden fehér ember, aki önként hozzájuk jön, és velük él, *padre*, atya vagy *monja*, nővér.

Bekopogok. Fiatal nő nyit ajtót. Két olasz és egy perui, huszonkettő és negyven év közötti civilbe öltözött szerzetesnővér lakik a kis házban. Csak ketten vannak otthon, ők munkanélküliek. A harmadik csak később ért haza. Három éve jöttek *Huascarba*. Két évig tartott, amíg a telket saját keresetükből meg tudták szerezni. A limai egyházmegye nevére írták. „Házikónkért nekünk sem kellett kevesebbet küzdenünk, mint a városnegyed többi lakójának” – mondja *Carmen*, a perui nővér. Kis házuknak téglafala vakolatlan, az egyik fal közös a szomszédal. Belső elválasztónak különben csak bambuszt használnak. A teteje is bambuszfonadék. Jó, hogy Limában csak nagyon-nagyon ritkán esik az eső. Télen, ha borús az ég, köd van, párák, nedves lesz arcod, ruhád. Ablak náluk sincs. Némi világosság felülről jön. Három ágy, négy szék, egy asztal, egy benzines tűzhely, víznek néhány vödör. Egy sarkot imádkozásra alakítottak ki. Mellette munkaasztal. Függöny mögött pedig a mellékhelyiség. Csatornázás nem létezik. Áramuk, hála Istennek, már van. A közeli városnegyed ezért még küzd.

A nővérekkel körülnéztünk városnegyedükben. Többeknek bemutattak. Közben sok mindenről beszéltek. A tegnapi és tegnapelőtti általános sztrájk az egész országban többé-kevésbé sikeres volt. Most a legközelebbi helyhatósági választásokra készülődnek. A városnegyeden belül különböző munkacsoportok képviselőjeként a három nővér is közreműködik.

Egyszerű házhoz értünk. Ez egy kö-

zösségi ebédlő rászorulók számára. Észak-amerikai adventisták tartják fenn. Naponta hetven-nyolcvan gyerek jár ide egészen olcsó pénzért szójabab és valamiféle kása vacsorára. Az adventisták itt még két helyiséget adnak bérbe. Ez az iskola. Ott is csak felülről jön világosság.

Továbbmegyünk. A nővérek beszélnek a hiányzó csatornázásról, ami szörnyű gond. Az ivóvizet még csak elhozzák nagy tankokban, de hová folyik a szennyvíz? A politikai pártok hébe-hóba főiskolai hallgatókat küldenek gyakorlatra, hogy a városnegyed problémáit felmérjék. Ezt is csak a baloldal szervezi, de minden következmény, eredmény nélkül.

A családapák harminc százaléka munkanélküli. Próbálkoznak valamilyen üzlettel, vagy lopnak. Akik dolgoznak, naponta csak száznyolcvan *solt* keresnek. Ebből egy tizenkét tagú család még megebédelni sem tud. Egy kilogramm hús kétnapi munkát jelent. Találkoztunk egy munkanélküli cipésszel. A földreformot szidta, és a bajokat a rossz gazdasági helyzettel magyarázta.

Ismét a nővérek kunyhójába értünk. Szentmisét ünnepeltünk együtt kicsi szobájukban, és órák hosszat beszélgettünk. Elmesélték történetüket. „Peruba jöttem” - mondja az egyik olasz -, „hogy hirdessem az evangéliumot. De engem evangelizáltak itt az emberek. Rajtuk keresztül érttettem meg igazán Krisztus örömhírét. Az életem teljesen megváltozott. Megtanultam, hogy az emberekkel megoszom az életemet, és velük küzdjek, ahogyan Jézus is tette.”

A három nővér számára az első hat hónap azért volt nehéz, mert a lakosság szerzetesnők jelenlététől mást várt el, mint amiért ők jöttek. Az életüket elsősorban az emberekkel akarták megosztani. Nem azért jöttek, hogy intézményeket működtessenek. Ehhez pénzük sem volt. A lakosság viszont azt gondolta, hogy nővérek könnyen juthatnak pénzhez, és várták, hogy iskolát

alapítsanak. Mondogatták, hogy egy másik negyedben az apácák egy szép nagy iskolát építettek. „De nekünk nincsen pénzünk”, – ellenkeztek – „dolgoznunk kell, hogy megélhessünk”. A szomszédok nem tágitottak: „Akkor legalább egy betegállomást hozzanak létre”. A beteggondozás és a gyógyszer Latin-Amerikában valóban nagyon drága. Orvos csak abban az esetben jön a negyedbe, ha kiképzésében egy évig erre kötelezik. Az egyik olasz nővér ugyan betegápoló, de iskolában tanít, szakmájában nem fizetnék meg. Végül is valamiből meg kell élniük.

Nem építettek iskolát, betegállomást, sőt még egy kis kápolnát sem, ami a szomszédok kimondatlan vágya volt. Viszont aktívan részt vettek az emberek életében. „Veletek akarunk küzdeni csatornázásért, a betegek jobb ellátásáért, kicsik és nagyok tanításáért, művelődéséért és továbbképzéséért. Küzdjünk együtt, szervezkedjünk közösen, hogy munkahelyek jöjjenek létre, hogy ott szak szervezeti képzés folyjon. Építsünk együtt keresztény közösséget lakónegyedünkben! De nem mi akarunk bármit is felépíteni. Nekünk sincs semmink”, – válaszolták a nővérek. És így is éltek.

A szabadság teológiájának ezek a képviselői semmiféleképpen sem akarnak pateralista módon viselkedni. Nem akarnak az elnyomottak helyett eljárni, jogaikat kiharcolni. Ők valóban hitelesek, nyíltak, céltudatosak. A hitből fakadó keresztény elkötelezettség együttműködést és közösségvállalást jelent a szegényekkel. Kovász akarnak lenni *Huascarban* a névtelenek tömegében, hogy a bénák újra járjanak, a vakok lássanak, a munkanélküliek dolgozhassanak, és a szegényeknek az igazságosság jövődő országának boldog üzenetét hirdessék. Így jöhet létre igazságosabb társadalom.

A szentmisének éjfélkor lett vége. Nehézségek árán végre találtam egy buszt. Azzal a bizonyossággal mentem el, hogy Krisztus *Huascarban* még most is él, bár so-

kat szenvedett, és megölték. A három nővér számomra mindig példa marad.

Jól vagyok itt, a forró, nyári Limában. A következő napokban útra kelek délre, a *Sierrákba*, *Urcosba*, *La Pazba*, azután vissza Közép-Peruba.

Bolivia/La Paz, 1978. március 20.

...Ezúttal Bolíviából írok, miután két héttel ezelőtt Limát elhagytam. A fővárosnak, *La Paznak* gyönyörű fekvése van. A város közepe inkább európai stílusú. Az indiánokat sokkal jobban megtűrik. Ezek a városban is viseletükben járnak, és beszélnek nyelvüket, az *aymarat*. Nem szégyellik. Az iparosodás még nem indult meg olyan nagymértékben, mint *Peruban* vagy *Kolumbiában*. Az emberek többsége szegény földműves. A fennsíkon nincs vizük se villanyuk. Földjük krumplin kívül alig terem valamit. Egészségügyi ellátás sincs. Bányászati kincsekben hihetetlenül gazdag az ország, de akik a bányák vagy a termékek felett rendelkeznek, a legvégsőig kihasználják munkásaikat. A bányákban az átlagos életkor harmincöt év. Tízévi munka után tüdejük tönkremegy, és még nem is keresnek annyit, hogy családjuk meg tudjon élni a bérükből.

Bolíviában és *Peruban* is az emberek éhségstrájkjal próbálnak javítani helyzetükön. Eleinte azt hittem, hogy semmit sem érnek el. *Peruban* ötvenegy napig éhezett száz munkás, amíg a végén a kormány mégis amnesztiát adott, és a hatezer elbocsátott munkást újra alkalmazta. Bolíviában sajtószabadságot és demokratikus választást értek el.

...*La Pazt* csak a 4100 méter magasán fekvő fennsíkról lehet megközelíteni. Itt van a repülőtér, itt futnak össze az országutak. Ezen a hideg, száraz, kopár, terméketlen fennsíkon laknak a legszegényebbek, az *aymara* indiánok, akik a falvakból érkezve itt keresnek életlehetőséget. Nincsen vizük, sem áramuk. Most, nyáron is melegen öltözve

egész nap reszketek a hidegtől. A fennsíkról a városba lefelé csak egyetlen serpentin mehetsz. Minél lejjebb érsz, annál kedvezőbb az éghajlat, több a csapadék, dúsabb a növényzet. Egyre jobb módú házak, előkelőbb épületek, fürdőmedencés villák tanúskodnak az ott élők gazdagságáról. A város fentről ötszáz métert lejt meredeken lefelé, és 3600 méteren az őserdőbe torkollik.

Lent, a városban kétszáz pap dolgozik. Idefent több mint százezer hívőről öt pap gondoskodik. Közülük az első, aki önszántából jött ide, az olasz származású szalézianus, *Pascal Cerchi*. Fiatalon a szegények misszionáriusa szeretett volna lenni. Dél-Amerikába, Bolíviába került. Majd a rendtartomány gazdasági vezetője lett. Több iskolát és egy papi szemináriumot épített. Negyvenöt éves korában döbbsz rá, hogy eddig csak gazdagoknak szolgált. Hiszen intézményeik neveltjei szegényekkel nem foglalkoztak. Lelkiismeretvizsgálatot tartott. Ezt nyílt levélben megosztotta rendtársaival. Levelét vádaskodásnak vették, megharagudtak rá, majdnem kiközösítették.

Felköltözött a fennsíkra az indiánokhoz, ahol addig még egy pap sem élt. Kilenc évig teljesen egyedül dolgozott közöttük. Ott szerzetesi élete is egészen más lett, mint amikor még lenn lakott a városban. Életmódja a mai napig zavarja szerzetestársai többségét. Az sem tetszik nekik, hogy odafönn együtt eszik idegenekkel. Megütözést kelt számukra egy felírás a falon alapítójuktól, Don Boscotól: „A Szentlélek küld, hogy szegény fiataloknak hirdessem az evangéliumot”. A „szegény” szót Pascal atya fűzte hozzá. Ezzel csak azt juttatta kifejezésre, hogy Don Bosco maga is szegény fiatalokkal foglalkozott. Ez a jelző zavarja rendtársait. Támadásnak érzik, mert jómódú gyerekeket tanítanak. Hangoztatják, hogy az evangéliumot mindenkinek hirdetni kell. *Pascal* atya viszont kitar az indiánok között.

Két év óta plébános. Templomot még

nem épített. Előbb biztosítani akarja a családok létszükségletéhez fontos intézményeket. A fiatalok szakképzésére műhelyeket, a gyerekeknek játszóteret, óvodát, az anyáknak varrodát rendezett be, szaktanácsadást biztosít. Létrehozott egy egészségügyi központot. Célja, hogy ha majd az egyesületnek két-három ezer tagja lesz, kényszeríthesse a kormányt kórház létesítésére a szegények számára is. Ő sem paternalista módon dolgozik, a közösséget erősíti. A szentmisét a közösségi teremben ünneplik. Templomot híveivel együtt akar építeni. Figyelmes, jószágos lelki pásztor, aki ugyanakkor forradalmi nézeteket képvisel.

Pascal most egy kisközösségben él, amelyet két pap, két kiképzésben lévő szalézianus, három önkéntes és egy mozgássérült fiatal ember alkot, aki a műhelyt vezeti. Hét végén még tíz-tizenhárom fiatal férfi és nő kapcsolódik munkájukba önkéntesen. Itt fenn, a magasban, hidegben, az indiánok között nyíltság és egyszerűség jellemzi a plébániai közösséget. Ahogyan együtt élnek, számomra hiteles, meggyőző. Közösen esznek, imádkoznak, ünneplik a szentmisét, dolgoznak az emberekkel együtt minden erőltetés, mesterkéltetés nélkül. *Pascal* egyszerűséget, nyugalmat sugároz. Szolgálja az ínségben élő embereket, hirdeti a reményt, hogy az egyház meg fog változni, meg kell, hogy változzon.

... A nagyhetet *Pascal* atyánál töltöttem, és segítettem, amennyire tudtam. Ma miséztem az egyik városnegyedben. Majd a négyezer méter magas fennsíkon megáldottam egy épülőfélben levő iskolát.

Különös áldás volt ez. Fenn a hidegben egészen szegény indiánok élnek. Néhány szülő iskolát épített. Tető még sehol, se alap, se vakolat, csak négy fal, ahol a gyerekeik majd tanulhatnak. Tisztelettel fogadtak, csendben. Körbeálltuk az iskolát, amit én befejezetlen kunyhónak neveznék. Pár szót szoltam a hallgatag emberekhez. Úgy éreztem, hogy

nem nekem kell itt ténykednem, hanem a szülőknek, akik kétkezi munkával készítettek helyet, hogy kicsinyeik növekedhessenek, Bolívia egyszerű indián népe fejlődhessen. Áldják meg ők az iskolájukat! Kérjék ők is Isten áldását gyerekeik és hazájuk jövőjére! A szenteltvizet, amit magammal vittem, odanyújtottam nekik, és felszólítottam őket, hogy mondjanak áldást. Ezek a munkához szokott férfiak vonakodás nélkül, azonnal elfogadták az ajánlatomat, és szenteltvízzel a kezükben egyenként imádkozni kezdtek. Meglepett, hogy a szenteltvizet nem az iskola falára hintették, hanem a földre. Lefelé néztek, nem a falakra. Közben halk hangon motyogtak valamit magukban. Nem értettem mindent, de Bolíviát említették. Csak lassan fogtam fel, hogy a növekedést nem a háztól várják, azt ők építik. Gyerekeik fejlődése, és minden, ami növekszik, a földből táplálkozik. Az anyaföldben a Teremtő működik. *Pacha Mamának* nevezik, Szent Anyaföldnek.

Bogotá, 1981. május 21.

... Elegendő-e a szegényeknek alamizsnát osztogatni? Nem a mi emberi köteles-

ségünk, hogy a szegénység okait kutassuk, és ha valamit felismerünk, azért küzdjünk? Még ha felforgatónak is tartanak. Vajon abban áll-e a mi keresztény feladatunk, hogy a nagyhatalmakat és az elnyomott kis népeket egyformán támogassuk? Állást kell foglalnunk, pártosnak lennünk azoknak az oldalán, akik jogukat, igazságukat nem tudják keresztülvinni, akiknek az érdekeit a nagyok, a sikeresek nem veszik figyelembe. Szeretnék a rossznak egészen a gyökeréig, okáig hatolni, olyan társadalmi változásokat és struktúrákat keresni és előmozdítani, amelyek a rossznak nem csak a következményeit, hanem az okait is meg akarják szüntetni.

Ez felszabadító teológia.

... A kereszténységnek nagy jelentősége lehet az emberiség számára, ha előítélet, félelem nélkül fordul más kultúrák, vallások, életformák felé. Ezeket is Isten teremtette. Keresztény maradhatok akkor is, ha nyitottá, befogadóvá válok. Ha szeretet és irgalom határozza meg együttlétünket, hitbeli különbségek nem jelentenek válaszfalat. Akkor keresztény hitem nem fék, hanem hajtóerő lehet az emberiség számára.

Ez is felszabadító teológia.